

Grammatik i samtal – samtal i grammatik*

Jan Lindström

*Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur
Helsingfors universitet*

1. Samtal, grammatik och grammatikalitet

I och med att språkvetare börjat tillämpa den ursprungligen mikro-sociologiska samtalsanalytiska metoden har studiet av grammatik och samtalsspråk upplevt ett uppsving sedan slutet av 1990-talet. Orienteringen, som man numera ofta kallar interaktionell lingvistik, har varit synnerligen stark i traditionella ”filologier” i Finland och Tyskland men också bland allmänna lingvister i England och Danmark (se t.ex. Steensig 2001). I USA har funktionella lingvister från Västkusten utmärkt sig på området, vilket också är förståeligt med tanke på att den klassiska samtalsanalytiska skolan fick sin början där på 1960-talet. Vad gäller svenskan var det av stor betydelse att Riksbankens jubileumsfond under åren 2000–2005 finansierade projektet *Samtalsspråkets grammatik*, som inte bara etablerade forskningsinriktningen i Sverige utan också bidrog med en hel del grammatiskt utvecklingsarbete med utgångspunkt i det dialogiskt organiserade språket.[†] De samlade resultaten av detta arbete har utmynnat i programmatiska inriktningar som kallas för dialogisk grammatik och samtalsgrammatik (Linell 2005, J. Lindström 2005, u.u.).

Trots att det nu verkar ha blivit populärare att kombinera studiet av samtal och grammatik är det inte en ideologisk eller praktisk självklarhet. Ett första problem är förstås de överordnade begreppen och vad man anser ingå i dem. Samtal finns det många olika slag av, sådana som förs i den

* Den här artikeln bygger på ett föredrag jag höll vid konferensen *Grammatik på högskolan: vad, varför, hur?* vid Uppsala universitet den 23 mars 2007.

[†] Projektets hemsida (<http://www.liu.se/isk/research/gris/>) innehåller vid sidan av allmän information också ett trettiotal on-line artiklar producerade av medarbetarna samt en engelsk-svensk-finsk termbank över termer som förekommer inom samtalsanalys och interaktionell lingvistik.

privata sfären (polarsamtal, kafferepssamtal, familjesamtal) och sådana som förs utanför den nära kretsen som mellan kund och expedit, läkare och patient, polis och misstänkt. Samtal av den förra typen har allmänt kallats för vardagliga, medan den senare typen består i institutionella samtal. Tadelningen är inte fullständigt träffande i alla situationer. Till exempel samtal mellan barn och förälder kan ha vissa typiska ”institutionella” drag genom att den ena parten har andra slags rättigheter än den andra. Många av våra institutionella träffar kan å sin sida te sig ”vardagliga”, t.ex. utbyten med en (bekant) butiksexpedit. Om vi vill använda ”samtal” som en generisk beteckning som accepterar en viss inre variation bör vi helst utgå ifrån de minsta gemensamma nämnarna: att det handlar om en muntlig kommunikationsform där minst två aktörer är inbladade och har en omedelbar temporal och visuell kontakt (även om telefonsamtalen avviker från detta), och där kommunikationen organiseras genom växlande talarter.

Det finns också olika uppfattningar om vad grammatik är. Grammatiken associeras med språknorm, och språknormerande strävanden fanns det ju också bakom den tidigare svenska grammatiktraditionen (se Haapamäki 2003). Detta har till och med lett till att skriftspråket uppfattats som den grammatiskt korrekta varieteten av språket, medan talspråket har ”ogrammatiska” inslag. Följande kommentar i en språkriktighetsdiskussion på Internet är talande:

Om man läser lite lingvistik så får man snabbt lära sig att man inte kan jämföra talspråk och skriftspråk då talspråket ofta är väldigt ogrammatiskt och innehåller grammatiskt ofullständiga satser.” (Internet, 1/11 2004)

Men det stämmer förstås att samtalsspråket är mindre normerat, innesluter en hel del regional variation och manifesterar strukturer som aldrig eller bara undantagsvis dyker upp i skriftlig produktion. Till de senare företeelserna hör avbrott och omstarter (1), ofullständiga – eller snarare icke-maximala – strukturer (2), strukturer som verkar felkonstruerade (3) och ett antal ”onödiga” småord kring en i och för sig fullständig proposition (4).

- (1) ja: hej, (.) ja *h-* (.) grunner på en sak för ja har (0,8) *ja har s-* hållt i en: (0,3) *sån här* (0,3) *va heter de* (0,5) kvicksilvertermometer

(2) *ja tänkte på måndag*

(3) *hon åkte ju ti- i måndas, åkte hon ju till Norge*

(4) {*men/hördu/i och för sig*} det är {*ju/väl/nog*} inte så konstigt {*vetdu/va/eller*}

Det finns emellertid ingenting ogrammatiskt i dessa egenheter – tvärtom, de är analytiskt gripbara genom en grammatisk beskrivningsapparat. I (1) kan vi notera att det som talaren producerar fram till ett avbrott eller en omstart är grammatiskt välformulerat, t.ex. subjekt–finit-konstruktionen *ja har*. Också det som händer efter avbrotten fyller kraven på grammatikalitet: en ny alternativ struktur inleds eller den redan igångsatta strukturen utvecklas. Satsen *ja tänkte på måndag* (2) verkar visserligen ofullständig, men är sekventiellt kongruent med den föregående frågan (*När kan du komma och lösa ut biljetten?*) som supplerar det material som svaret verkar dela med frågan, jfr *Jag tänkte (komma och lösa ut biljetten) på måndag* (se Andersson 1993 s. 103). Strukturer som i (3) följer också etablerade svenska ordföljdsregler, men det påfallande är att den föregående satsens sista led (*i måndas*) också är den efterföljande satsens första led, varvid en typ av *apokoinou* uppstår (se Norén 2005). Slutligen kan man om ”småorden” säga att de intar konventionella platser omkring en vanlig sats och vissa av dem också kan inordnas i satsen som satsadverbial. Att småorden inte bidrar till själva propositionen – utan snarast till dess positionering i dialogen – gör dem inte oviktiga för en grammatisk analys.

Till uppfattningen att talet är ogrammatiskt bidrar kanske att företeelser som exemplifierats i (1–4) inte brukar tas med i grammatikböcker, eller alternativt får de en marginell position i framställningen. Knappast alls behandlas företeelser som kan anses ha med yttrandeprocessande att göra (1, 3). I någon mån har man beaktat vissa dialogberoende drag, som responsellips (2) och samtalsreglerande signaler (4), till exempel i *Svenska Akademiens grammatik* (SAG, 1999). Traditionella grammatiker är emellertid begränsade hjälpmedel för den som vill fortsätta djupare med analys av samtalspråk, eftersom de som regel inte sträcker sin analytiska räckvidd utanför satsens gränser, varvid den dialogiska inramningen i praktiken utesluts.

2. Grammatikens manifestationer i samtal

Naturligtvis täcker SAG också en stor del av samtalspråkets grammatik i och med att talarna är orienterade mot att ge vissa grammatiska, dvs. socialt överenskomna former åt sina yttranden i form av fraser och satser. De kontextuellt mest oberoende strukturerna är gemensamma för den talade och skrivna svenskan, så som Staffan Hellberg (2006 s. 194) påpekat: ”Också den talade svenskan är ett V2-språk, låter adjektivattributet komma före sitt substantiviska huvudord och kongruensböjer sina predikativ.” Skriver man om grammatiken i samtal är det inte i första hand dessa stabila egenskaper av svenskan som kommer i fokus. I stället får man fokusera på det dynamiska i samtalets strukturer, som kan vara påverkade av det dialogiska växelspelet, produktionen och mottagandet i realtid, bidragets position i en sekvens av yttranden. I det följande nämns några centrala interaktionella företeelser där grammatiken blir manifest.

Turtagning. Turkonstruktion och turövergång hanteras med grammatiken som resurs. Talarturen utgörs av identifierbara språkliga enheter som ord, fraser och satser. Det är vanligt att talaren har rätt att slutföra en påbörjad grammatisk enhet, t.ex. en sats, samtidigt som mottagaren utifrån sin språkliga kompetens kan förutse var den grammatiska enheten slutar och således kan förbereda sig för ett smidigt, snabbt talarbyte.

- (5) L: var i kroppen ha du haft [*värken*
P: [*hördu* ja kan nästan säj de:e hela kroppen

Satsens slutfält, där olika verbfraskomplement har sin hemvist, utgör för deltagarna ett landmärke för identifiering av möjliga turbytesplatser. I (5) är det sannolikt att verbet *ha* bör kompletteras med ett objekt (*värken*), och det är precis i överlapp med detta komplement som patienten (P) inleder sitt svar på läkarens fråga (L).

Sekvensorganisation. Turerna, och de grammatiskt formulerade yttranden som konstruerar dem, är alltid en del av en sekvens turer. Den grammatiska formen på ett yttrande är rimligtvis relativ till yttrandets sekventiella position. Ett initiativ formuleras på ett annat sätt än en respons, som t.ex. kan vara ”elliptisk”, jfr (2).

Reparation. Reparationer är ett sätt att ”rätta till” yttrandets utformning on-line och inför mottagaren – något som skribenten gör i sin ensamhet ”off-line”, innan formuleringen är ute. Det handlar oftast om att ge yttrandet en ny informationsstrategisk kurs och samtidigt en ny grammatisk struktur.

- (6) U: de e ju den här penseltvätten *som också*
 ja menar *de e ju också lite slabb* å man får på huden å (så där),
 I: ja men e inte de bara lacknafta de_ç

I (6) avbryter talaren en attributiv bisats (*som också*) och byter till en huvudsats (*de e ju också*), varvid den kommande beskrivningen får mer självständig prominens, dvs. den blir något som i sig kan bli föremål för den andres kommentarer. De löpande ändringar som talarna gör uppvisar orientering mot grammatiskt fungerande strukturer, och strukturerna som produceras *fram till* ett avbrott inför reparationen är som regel grammatikaliska. Reparationerna är också grammatiskt analyserbara i och med att de infaller på karakteristiska ställen i språkliga strukturer, t.ex. före ordslut, före frasslut, före satsslut. (Talaren kan utföra en reparation också efter ett redan avslutat yttrande, och efter en fullbordad konstruktion, men detta sekventiella alternativ diskuteras inte här.)

Turfaser. En tur, såväl som det enskilda yttrandet som konstruerar den, har vissa inre faser som i många fall kan identifieras som funktionellt och grammatiskt distinkta segment (se Lindström 2005, Karlsson 2006). En tur är responsiv i relation till det som sagts i det föregående, utgör ett eget bidrag till samtalet och gör en nästa tur, möjligen av en viss typ, relevant t.ex. genom en responsframkallande praktik. Det responsiva och det som förbereder för nästa tur kontextualiserar den egentliga kontribution som turen står för.

(7) <i>Initial kontext</i>	<i>Kontribution</i>	<i>Final kontext</i>
ja: men ja menar eh	hur e:h reagerar ha på henne	dåråç

Vissa slags element uppträder karakteristiskt i vissa turfaser där de också kan uppvisa en egen inre syntax. I (7) kan vi notera ordningen mellan leden i den initiala kontextualiseringsfasen. Systematiken är den att en responsartikel (*ja*) står först och kan följas av en konjunktion (*men*) som i

sin tur kan följas av en talarpositionerande partikel (*ja menar*). Dylika fall öppnar nya perspektiv på vilka kategorier man kan identifiera i grammatiken.

Ur turtagningens synvinkel är grammatikens roll i viss mån instrumentell. Genom att behärska det grammatiska förrådet förmår talaren ge en verbal form åt sina handlingar och vid behov omstrukturera handlingen, t.ex. vid reparation. Grammatiken erbjuder också en karta med vilken talarna kan orientera sig mot varandras handlingar. Den talande signalerar vad som ännu behövs för att handlingen ska bli fullbordad, den lyssnande kan avläsa var fullbordan möjligen nås och var det egna bidraget kan ta vid. Med detta i åtanke är det relevant att grammatiken är lokalt föränderlig, inkrementellt utbyggbar och strukturellt projicerbar (se Linell 2005).

En grammatik som ska göra reda för företeelser av de nämnda slagen är i sina utgångspunkter naturligtvis specifik och ytnära. Yttranden är inte isolerade, autonomt existerande studieobjekt, utan deras form och funktion kan analyseras och förstås i relation till den sekvens, kanske även den verksamhet, där yttrandet fälls. Grammatikens utmaning för samtalsstudier är dock kravet på generalisering, att man kan abstrahera fram mönster som gäller för många andra yttranden än bara en viss förekomst. Några exempel på möjligheterna på denna väg har getts ovan: det finns strukturella mönster för yttranden som uppträder i vissa sekventiella positioner, och det finns mönster för hur turens inre faser bildar syntagmatiskt och paradigmiskt bestämbara segment.

3. Samtalet som utmaning till grammatiken

Analys av samtal och samtalspråk ställer grammatiken inför nya utmaningar, för den har av tradition mest tagit hänsyn till det som varit relevant för skrivkonsten. Redan i utgångsläget gäller det att omvärdera de klassiska lingvistiska motsättningarna mellan *langue* och *parole*, kompetens och performans samt system och bruk. För en ytnära grammatik, som även SAG kan anses representera, är det naturligt att se ett samband mellan språkssystemet och språkbruket, emedan "systemet" blir manifest genom bruket och kan abstraheras därav. Det tål också att komma ihåg att bruket är

förutsättningen för ändringar i språkssystemet, dvs. bruket utformar systemet, vilket är kännetecknande för ett levande språk.

Det kunde vara belönande att utforska gränserna för vår grammatik, som också kunde omfatta aspekter av syntaktiskt processande, t.ex. reparationspraktiker. Kanske inte bara de abstraherade strukturerna är då grammatik utan också strategierna som omsätter och omstrukturerar dem i praktiken. Vidare kan man fråga sig om det finns strukturer i samtalsspråk som man inte lyckats abstrahera i den systembeskrivning som är rådande i många grammatikbok. Några kandidater för sådana strukturella nykomlingar har exemplifierats i (3) och (7).

Studiet av samtalsspråk aktualiserar många basala frågor inom svensk grammatik. För det första kunde man revidera ordklassindelningen något och ge en speciell plats åt ”småorden”, bland annat:

mm, ja, nej, aha, jaha, nähä, japp, näpp, hördu, va, okej, eh, vetdu, serdu, förstårdu, du vet, vetja, ja menar, då, va, liksom, typ, sär, ba, ju, väl, nog, nu

Dessa *diskurspartiklar* bildar en grupp formord som uppträder i samtalsreglerande och talarpositionerande funktion. De är ingalunda funktionellt homogena, men en övergripande egen klass som innesluter ord av just denna typ skulle trots allt vara motiverad. I traditionella framställningar är nu en del av dessa ord kategoriserade som interjektioner, adverb eller pronomen.

Vi behöver också en funktionell kategori, snarare än en ordklass, för att kunna hantera uttryck som i likhet med diskurspartiklar kan fungera som *diskursmarkörer*. Sådana finns nämligen bland konjunktioner (8), adverb (9), verb (10) och pronomen (11).

(8) A: va pa:rtyt slut, *eller*,
B: nä.

(9) M: ja *i alla fall* i går läste ja att (0,6) de finns en liten hm:: (0,8)
de finns en massa filmer som hanlar om dom sju dödssynderna.

(10) K: *vänta* de e nu sjätte,
E: sjätte i fjärde. de e en onsdag, å de e klockan nitton.

(11) K: *du* ja bor på Skattebo?

E: mm:

Således är diskursmarkör en potentiell funktion hos ord från vissa klasser, på ett något liknande sätt som substantiv har potentiella funktioner som subjekt, objekt, predikativ och rektion.

Samtalsspråket tvingar oss också att omvärdera förhållandet mellan samordning och underordning av satser. Det finns rikligt med fall där en syntaktiskt självständig konstruktion föredras framför en beroende i satser som vanligen i skriftspråket är underordnade, t.ex. i kausala och konsekutiva satser (Lindström & Londen u.u.).

(12) A: halvvägs igenom så märker att ja sitter tittar breve å e sär va a: just ja
visst ja videon. *satt de kan ju'nte va särskilt gott betyg åt själva videon*

Kanske vi borde introducera en intermediär kategori för en relation där en språkhandling har en syntaktiskt oberoende, och på så sätt en egen distinkt, t.ex. evaluerande funktion som i (12), samtidigt som handlingen markeras som ett led i ett diskursivt förlopp, i (12) med hjälp av konjunktionen *satt* 'så att'. Denna relation mellan satser/yttranden kunde kallas för *diskursunderordning* till skillnad från *predikationsunderordning*, som betecknar den vanligen erkända typen. I den förra anknyts yttranden (och satser som uttrycker dem) till varandra för att en bit av diskurs ska kunna uppstå, t.ex. en sammanhängande redogörelse. I den senare behövs den underordnade satsen för att en viss predikation (utsaga om verkligheten) överhuvudtaget kan konstrueras, t.ex. *Inställningen har ändrats så att man numera har en positivare attityd*.

Vill vi beskriva yttranden, och inte bara fraser och satser som konstruerar dem, behöver vi en dynamisk syn på grammatiska konstruktioner. Detta föranleds av talets inkrementella natur, dvs. att yttrandena såväl som konstruktionerna utvecklas bit för bit. Något som blir analyserbart som en större helhet kan ha uppstått i separata faser och under betingelser som det är både interaktionellt och grammatiskt värdefullt att beskriva. Som exempel kan vi ta den begäran som A formulerar i (13).

(13) A: snälla Monika har du en sax. (.) *nära nånstans*.

Vi kan här se en hel sats, men prosodiskt kan man höra att A först producerar enheten *snälla Monika har du en sax*. Sedan, möjligen på grund av utebliven omedelbar respons eller i syfte att göra sin begäran mindre kategorisk, lägger hon till *nära någonstans* som passar in som ett verbfraskomplement. Kruxet är att den aktuella begäran tydligen inte hade *designats* så här från första början, utan den ändrades och förlängdes efter en möjlig fullbordning (se Eriksson 2002, Landqvist 2005).

En del konstruktioner är också mer typiska för vissa sekventiella positioner och detta är något som borde ingå åtminstone i en förklarande beskrivning av konstruktionen. Som exempel kan tas så kallade V1-deklarationer (14), som i samtalsspråk uppträder i responsiva eller vidareutvecklande yttranden, inte sällan i sidokommentarer som kan likna en uppbackning (Linell 2003, Lindström & Karlsson 2005).

- (14) A: m:ja de låter ganska rörigt så egentligen
 S: m
 B: ja:
 C: ja: *kan låta lite rörigt så ibland*

Dessa frågeställningar och exempel torde visa att studiet av samtalsspråk har mycket att ge åt beskrivningen av svensk grammatik. Den bör rimligtvis omfatta strukturer och praktiker som är utmärkande för talet, inte bara sådant som är utmärkande för skriften. Men samtidigt visar diskussionen här att grammatiken har mycket att ge åt beskrivningen av samtal och samtalsspråk. Den hjälper att hantera strukturella mönster analytiskt och systematiskt, också att identifiera dem.

4. Gestaltväxling och grammatikundervisning

Behovet att introducera en samtalsgrammatik bottnar inte i ett behov att skriva om grammatiken i sig. Snarare är det fråga om att ta det interaktivt förankrade språket i förgrunden som källa för observationer. Av detta följer nya deskriptiva, explanativa och i viss mån även teoretiska utmaningar. Företeelser som kan te sig marginella i ett skriftperspektiv, såsom diskursmarkörer, ellips och ”avvikande” satsstrukturer, blir plötsligt centrala när beskrivningens fokus från *ett* yttrande och *en* ”mening” riktas

till interaktionen mellan två yttranden. Området där den föregående talarturen börjar sluta och där den nästa kommer i gång är då minst lika fokalt som den interna strukturen hos ett enskilt yttrande – detta illustreras i schema 1.

	Tur1	Turövergångsområde			Tur2	
		Komplement	Diskursmarkör	Inledare		
<i>De</i>	<i>fungerar</i>	<i>nog</i>	<i>sörröç</i>	<i>Ja</i>	<i>de</i>	<i>vore jättebra.</i>

Schema 1. Två turer och övergångsområdet mellan dem.

Det samtalsgrammatiska greppet inbjuder således till en genuin gestaltväxling i grammatikstudier. Det är uppenbart att grammatiken kan ha olika skepnader och att det som är centralt faktiskt ligger i betraktarens öga. Samtidigt som vi kan identifiera nya företeelser av intresse kan också en del etablerade grammatiska kategorier få nya betydelser, till exempel verbfraskomplement som potentiella turavslutare, och satsinledare som potentiella etablerare av rätten att ha turen (jfr schema 1).

Samtalsgrammatiken borde väcka till nyfikenhet på grammatiken genom att fokusera ett språkbruk som känns igen i vardagen och genom att öppna nya perspektiv på analytiska begrepp som har tendensen att förbli livlösa. Ibland undrar man dock om man alls vågar kalla det hela för ”grammatik”, för aversionen mot vad den uppfattas stå för är rätt djup och utbredd. På ett sätt framgår detta också av följande replik som fälldes av skådespelaren Pirkka-Pekka Petelius inför lanseringen av projektet *Svenska nu*, en satsning på svenskundervisningen i den finska skolan:

Grammatikundervisningen utesluter lätt livet, dvs. det man eftersträvar med språket. Att byta åsikter. Det viktigaste är att man uppmuntrar till att samtala, grammatiken kommer visst därefter. Man ska motivera inläringen på ett annat sätt än genom att skrämman med fel. (HS 15/3 2007, min översättning.)

Vad vi borde sträva efter är en grammatik som innesluter livet, oberoende av om det handlar tal eller skrift. Samtalsgrammatiken med sin utgångspunkt i språkbruket är förhoppningsvis till hjälp i denna strävan. Samtidigt bör vi givetvis inte ge avkall på det grundläggande i

grammatikens väsen: att det innebär ett systematiskt studium av språket, identifiering av systematiken i språket och dokumentering av systematiken.

Till slut lönar det sig att säga detta med emfas: När vi säger grammatik säger vi ingenting främmande för livet. Det är en central egenskap av ett språk, och språkbruket, att det är *grammatiskt*, dvs. regelbundet och kollektivt accepterat. Som grammatikern Erik Andersson (1993 s. 172) säger det: ”I ett samhälle där alla umgås med alla utvecklas [...] ett gemensamt språkssystem, som ändå har rum för vissa variationer.” Antagligen bör också grammatikbeskrivningen ha utrymme för variationer som utgår från studieobjektets väsen.

Material

Exemplen har hämtats från följande korpusar av naturliga samtal: (1, 6) GIC, telefonsamtal till Giftinformationscentralen (Uppsala); (2) telefonsamtal till biljettförmedlingen Luckan, kund och expedit (Helsingfors); (3, 8) SÅINF, kafferep (Uppsala); (5) INK, samtal mellan läkare och patient (Helsingfors); (7, 11) PTS, privata telefonsamtal (Uppsala); (9) ”Bränt barn”, samtal mellan tre väninnor (Uppsala); (12) ”Tryck till”, ett tevesamtal där nya musikvideor bedöms (Linköping); (13) SAM, syföreningsmöte (Helsingfors); (14) GSM, Gymnasisters språk och musikvärldar (Göteborg).

Transkriptionerna innehåller följande specialtecken: (.) mikropaus; (0,8) paus mätt med en tiondels sekunds exakthet; - avbrott; : förlängt ljud, mellan två vokaler legatouttal; [början av överlappande tal; . fallande intonation; , rak, fortsättande intonation; ˆ svagt uppåtgående intonation; (så där) osäker transkription.

Litteratur

Andersson, Erik, 1993: Grammatik från grunden. En koncentrerad satslära.

Anward, Jan & Nordberg, Bengt, 2005: Samtal och grammatik. Studier i svenskt samtalsspråk. Lund: Studentlitteratur.

Eriksson, Mats, 2002: Syntaxens sociala sida. En inledande diskussion av turtillägg i samtal. I: Språk och stil NF 11 (2001). S. 5–24.

- Haapamäki, Saara, 2002: Studier i svensk grammatikhistoria. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Hellberg, Staffan, 2006: SAG och samtalet. I: Språk och stil. S. 193–195.
- Landqvist, Håkan, 2005: Turtillägg – förslag till svenska termer. I: Bäcklund, Ingegerd, Börestam, Ulla, Melander Marttala, Ulla & Näslund, Harry (red.), Text i arbete/Text at work. Uppsala: ASLA och Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. S. 90–99.
- Karlsson, Susanna, 2006: Positioneringsfraser i interaktion. Syntax, prosodi och funktion. (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 5.) Göteborg.
- Lindström, Jan, 2005: Grammatiken i interaktionens tjänst. Syntaktiska aspekter på turorganisation. I: Anward, J. & Nordberg, B. (red.), Samtal och grammatik. S. 11–53.
- Lindström, Jan, u.u.: Tur och ordning. Introduktion till samtalsgrammatik. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag. (En manusversion är tillgänglig på webbadressen: <http://www.nord.helsinki.fi/samgram>.)
- Lindström, Jan & Karlsson, Susanna, 2005: Verb-first constructions as a syntactic and functional resource in (spoken) Swedish. I: Nordic Journal of Linguistics 28. S. 97–131.
- Lindström, Jan & Londen, Anne-Marie, u.u.: Constructing reasoning. The connectives *för att* (causal), *så att* (consecutive) and *men att* (adversative) in Swedish conversations. I: Leino, Jaakko (red.), The organization and re-organization of grammatical constructions. (Constructional Approaches to Language, volume 5.) Amsterdam/ Philadelphia: Benjamins.
- Linell, Per, 2003: Responsiva konstruktioner i samtalsspråkets grammatik. I: Folkmålsstudier 42. S. 11–39.
- Linell, Per, 2005: En dialogisk grammatik? I: Anward, J. & Nordberg, B. (red.), Samtal och grammatik. S. 231–328.
- Norén, Niklas, 2005: Apokoinou i samtal. En inledande definition och sekventiell avgränsning av en samtalsgrammatisk konstruktion. I: Anward, J. & Nordberg, B. (red.), Samtal och grammatik. S. 55–87.
- SAG = Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik, 1999: Svenska Akademiens grammatik. Stockholm: Svenska Akademien.

Steensig, Jakob, 2001: Sprog i virkeligheden. Bidrag til en interaktionel lingvistik.
Aarhus: Universitetsforlaget.